

SITUACIÓ DELS IMMIGRANTS LGTB

UNA VISIÓ COMPLEXA DE LA DIVERSITAT

D44

NOUS HORIZONS 203 | 2011

Parlar d'immigrants lesbianes, gais, transsexuals i bisexuals (LGTB) representa una realitat complexa en la qual s'entrecreuen diferents elements. En aquestes pàgines intentarem aportar un granel de sorra que desperti l'interès sobre una realitat poc coneguda.

Les presents línies es basen en l'experiència de l'autor com a psicòleg i posteriorment com a president de l'associació ACATHI (Associació Catalana per a la Integració d'Homosexuals, Bisexuals i Transsexuals Immigrants), a més de la seva pròpia vivència com a immigrant gai i VIH positiu.

No aprofundiré en la realitat de les persones transsexuals, ja que hi ha altres persones que tenen un major coneixement de la seva realitat i necessitaria una major extensió.

La immigració no és un fet actual sinó que és una constant en la història de la humanitat. En el cas de les persones LGTB hi existeixen diferents relats històrics segons els quals aristòcrates i artistes, entre altres, viatjaven a altres països o continents per poder escapar de les pressions i el judici social. Tot i així, és a partir de les últimes onades migratòries, per la seva varietat i diversitat, que les minories prenen una major presència:

La "comunitat homosexual" és també una comunitat d'immigrants i entre els immigrants hi ha, malgrat tots els problemes d'auto-identificació, agrupació, classificació i nomenclatura, gais, lesbianes i bisexuals. Aquest fet, negat per tot un conjunt de comunitats i individus, és d'especial ressonància per a l'Amèrica Llatina. Pensem, per exemple, en la tan diversament manipulada presència d'homosexuals al Mariel o en el concepte de "sexilio", neologisme que alguns gais i lesbianes fan servir...¹

Els immigrants LGTB comparteixen moltes de les preocupacions d'altres immigrants: subsistència, mobilitat econòmica i professional, la recerca d'un equilibri adequat entre lleialtat cultural i l'adaptació a un país nou.

La invisibilitat dels moviments migratoris LGTB es deu en part a la presència d'estereotips i rumors, que omplen el buit d'informació. Un altre factor és el discurs segons el qual la vida sexual de les persones és una cosa que pertany a la privacitat, ignorant als temes identitaris que comporta. Segons els estereotips, els immigrants són, entre d'altres característiques, heterosexuales:

Quan es donen situacions d'escàs contacte entre subjectes, és a dir, quan hi ha poques situacions d'interacció social entre individus de grups diferents, creiem que els mitjans de comunicació juguen un paper molt important en els processos d'identificació social perquè "construeixen socialment la realitat" elaborant i transmetent a grans públics (...) repre-

Les instàncies d'ordenació de la realitat del país d'origen són exportades per les representacions de diferent tipus en les xarxes socials a les que els immigrants recorren, de la mateixa manera que al país d'acollida hi ha instàncies que poden entrar en contradicció o no amb els referents culturals."

Rodrigo Arnedo va estudiar Psicologia a Xile, i es va especialitzar en Psicologia Clínica i Psicologia Comunitària. Ha treballat en diversos àmbits: desenvolupament comunitari, comunitats terapèutiques de drogues o intervencions amb seropositius, entre altres. En l'actualitat és president d'ACATHI i treballa en un projecte de desenvolupament comunitari. Des de 2002 viu a Catalunya.

sentacions de coneixement i contacte entre grups culturals tan amplis (...) com restringits (Roiz, 1994: 178). Aquest procés suposa la producció de significats, la generació d'un discurs que consisteix en imatges amb les que identifiquem els altres (immigrants) enfront del nosaltres (societat d'acollida)²

Aquests processos fan dels immigrants LGTB una realitat invisible; això va ser un dels elements principals que van motivar la creació el 2003 de l'Associació ACATHI i el desenvolupament de l'autogestió de les pròpies necessitats.

Com veurem, les instàncies d'ordenació de la realitat del país d'origen són exportades per les representacions de diferent tipus en les xarxes socials a les que els immigrants recorren, de la mateixa manera que al país d'acollida hi ha instàncies que poden entrar en contradicció o no amb els referents culturals.

Les diverses instàncies d'ordenació de la realitat (l'Església, la medicina, la família i el sistema educatiu, la judicatura, els mitjans de comunicació...) hi han donat lloc a una sèrie de pràctiques més o menys institucionalitzats (confessió, hospitalització o tractament, escolarització o pedagogia, enjudiciament i empresonament, informació...) que segueixen uns criteris sovint incoherents.³

La cultura de procedència és un dels elements importants per referir-nos als immigrants LGTB, ja que aquesta ordenació de la realitat genera un prisma des del qual es generen les identitats. I des de la cultura de les persones autòctones sorgeix la mirada als immigrants com un altre i les percepcions a través d'estereotips dels immigrants LGTB:

A diferents cultures, diferents conceptes d'homosexualitat. En la majoria de països d'occident, entenem per subjecte homosexual a la persona que comparteix activitats, fantasies i desitjos sexuals amb una altra persona del mateix sexe. En algunes

zones rurals de Mèxic, però, es considera homosexual –i femení, és a dir, equiparable a la dona–, l'home que es deixa penetrar analment, mentre que l'home que penetra és considerat un home especialment masculí. En determinades zones rurals del Magrib, per citar un altre exemple, les pràctiques sexuals entre homes joves no casats són acceptades culturalment sense que els homes que les duen a terme siguin considerats homosexuals, mentre que els homes casats que les practiquen sí que en són considerats homosexuals, i estigmatitzats per això. En algunes zones de l'Àfrica Subsahariana, les pràctiques sexuals entre homes (...) no determinen l'estatus d'aquells que les mantenen. En altres zones de l'Àfrica subsahariana, però, les pràctiques homosexuals entre homes no només no qüestionen la seva masculinitat, sinó que són requisit per accedir-hi (...)⁴

Això mostra una de les dificultats per a la participació dels immigrants LGTB a associacions LGTB al país d'acollida: la identitat personal pot o no evolucionar amb l'experiència i interacció amb la societat d'acollida. La incomprensió per part de la comunitat LGTB de la societat d'acollida respecte la identitat dels immigrants dificulta la trobada, generant rumors i prejudicis.

Les conflictives relacions de semblances i diferències entre universos culturals i lingüístics que planteja la immigració llatinoamericana, explícita el paper central de la necessitat de tenir informació sobre l'altre i el temor al buit que suposaria assumir el desconeixement.

Intentar posar nom a un fenomen fa que també classifiquem les persones que viuen aquesta realitat en uns determinats paràmetres, en aquest cas mitjançant la categoria 'LGBTB'. La dificultat d'això és que a vegades l'assignació és externa, ja que algunes de les persones que tenen sexe amb persones del seu mateix sexe no es consideren homosexuals. A més, s'ha de parlar d'identitats no com una cosa fixa, sinó com a quelcom en transformació permanent, que amb la immigració pot o no arribar a una definició (com per exemple homosexual, gai, bisexual o lesbiana).

*La identitat no es construeix sobre el mimètic, sinó que és diferent. Com ha indicat Miquel Rodrigo (1998), sobre la identitat seguim llegint discursos polifònics, tant teòrics com pràctics, que discrepen tant de la seva ontologia com de la seva funció. Quan parlem d'identitat, ens referim a la capacitat de conèixer i reconèixer-nos a nosaltres mateixos, el que ens situa i ens dota de sentit, ens posa en el nostre context.*⁵

El trànsit de les identitats permet adaptar-se a les singularitats dels contextos, espais, experiències que s'enfronten. La migració planteja una constant adaptació i reestructuració

del projecte migratori, i això inclou la redefinició d'expectatives i possibilitats de trànsit cap a noves maneres i modes d'expressió:

*Els immigrants han de reconstruir tot un univers simbòlic que doni sentit a les seves vides, a aquestes noves vides, fora del seu territori natal. Les opcions es presenten o bé compartint aquest nou territori amb els seus compatriotes, o bé establint noves relacions que els vinculin amb les persones que van coneixent; entre les dues possibilitats, hi ha tot un repertori de relacions informals o formals, amb velles o noves adscripcions, que dibuixen un panorama de nusos en una xarxa entreteixida de continguts diversos.*⁶

Moltes persones inicien el viatge amb l'expectativa que la seva vida canviï, d'aconseguir llibertat per viure sense les pressions i judicis socials que les societats d'origen els imposen; fins i tot, en alguns països això passa per escapar de la mort física i / o social.

Tot i que la immigració sigui "sexual", en el procés sempre es transformarà en una immigració econòmica. Una de les dificultats de la immigració que no només afecta a les persones LGTB és la supervivència que en alguns períodes de l'inici pot provocar el fracàs del projecte migratori o la seva modificació substancial, i també pot generar processos de marginació social.

La supervivència és un dels orígens de les vulnerabilitats que afecten els immigrants LGTB. Aquí s'ha de destacar el paper de les xarxes socials:

*Les xarxes socials compleixen un paper primordial en la configuració de sistemes migratoris, ja que es basen en microestructures de suport i solidaritat mútues. Són realment agències intermediàries entre els individus i els sistemes socials, o mediadors socials que condicionen, afavoreixen, limiten o restringeixen les decisions individuals.*⁷

Exemples de com les xarxes socials poden

afectar el projecte migratori LGTB els trobem en l'acostament a algunes esglésies per a cobrir les necessitats alimentàries i la recerca de feina, on el control del grup afecta fins i tot la sexualitat; un altre exemple és la presència d'un grup de coneguts o amics LGTB que facilitin l'assentament. Com aquests, hi ha una sèrie d'elements que poden condicionar, afavorir, limitar o restringir les decisions individuals. Cal tenir en compte, a més, que l'homoerotisme en moltes de les comunitats d'immigrants genera silenci o rebuig, sobretot quan els interlocutors són homes, el que en molts casos pot provocar ser exclòs de determinades xarxes socials. Així mateix, que trencar amb la comunitat de subsistència pot provocar ser relegat als marges socials i exposat a la vulnerabilitat.

Un altre element a posar de relleu és que, des de fa uns anys, algunes persones que volen fugir de les realitats socials que viuen poden optar pel "refugi per orientació sexual o de gènere". Cal dir, però, que tot i que Espanya compta amb una de les legislacions més garantistes del món per a la comunitat LGTB resident, els sol·licitants d'asil troben molts problemes per obtenir refugi. En base a les dades ofertes per la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR), aquest tipus de refugi té una aplicació testimonial.

Els elements que hem comentat anteriorment poden afectar la qualitat de vida de les persones LGTB que han decidit immigrar, generant vulnerabilitat social. Així, els immigrants han passat a ser un dels col·lectius "prioritaris" en el Pla d'Acció davant el VIH / SIDA 2010-2013 a Catalunya. Això es deu a què el 45,5% dels nous casos de VIH diagnosticats es donen en aquest grup específic, tot mostrant la vulnerabilitat que presenten principalment els immigrants LGTB i en especial els homes que tenen sexe amb homes⁸

(Departament de Salut, Generalitat de Catalunya, 2010). La vulnerabilitat social dels immigrants, doncs, també els fa vulnerables en termes de salut. A més, davant la situació de pobresa, en alguns casos la sortida és el comerç sexual, que alhora pot comportar altres elements com les drogues, l'alcohol, les infeccions de transmissió sexual, etc.

Les relacions de poder també són un element que genera vulnerabilitats. El rebre ajuda mateix pot generar relacions de desigualtat, entre les que trobem la impossibilitat de posar límits a algú que els ha ajudat o la creença de que "ningú no dóna res a canvi de res".

L'aparició d'organitzacions d'immigrants, especialment si aborden el tema LGTB, pot redundar amb la seva acció en canvis socials positius en els països d'origen. D'altra banda, però, algunes organitzacions d'immigrants poden inflexibilitzar els seus discursos quan senten que la seva identitat està en risc.

L'empoderament social és un procés central en la gestió de les vulnerabilitats, ja que són les persones mateixes les que poden obrir-se camí i trobar alternatives, de manera que cal treballar en les mateixes comunitats per integrar la diversitat present, sense generar exclusió. I és important treballar els valors de la societat d'acollida.

“ Tot i que Espanya compta amb una de les legislacions més garantistes del món per a la comunitat LGTB resident, els sol·licitants d'asil troben molts problemes per obtenir refugi.”

“ La major invisibilitat de la dona immigrant fa que ser dona, immigrant i lesbiana, es tradueixi en ser més susceptibles a patir vulnerabilitat i exclusió social.”

Occident practica la tolerància a distància, virtualment. Som solidaris amb els africans a l'Àfrica, no amb els del nostre barri⁹.

La major invisibilitat de la dona immigrant fa que ser dona, immigrant i lesbiana, es tradueixi en ser més susceptibles a patir vulnerabilitat i exclusió social. Per això és molt comú que les dones immigrants ocultin el seu lesbianisme o escullin dur una doble vida com a estratègia per viure-ho, sovint a causa del rebuig per part de les seves famílies.

Com ja hem dit, per a les persones immigrants els recursos de suport de les xarxes socials i familiars esdevenen fonamentals des del punt de vista emocional i afectiu, però també per a la subsistència econòmica. Aquests recursos poden ser negats per la seva família si la dona comunica el seu lesbianisme i / o persisteix en portar-lo a la pràctica. L'existència de fills i / o marit o les condicions de la reagrupació posen a la dona en una situació de dependència emocional i / o econòmica que dificulta la vivència del seu lesbianisme:

Centrant-nos en les jerarquies i desigualtats sexuals i en la oposicionalitat de les ficcions que desalteritza l'homosexualitat, veïem dos exemples, que a més ens permetran analitzar com la immigració unida a l'homosexualitat conformen un espai tradicionalment marginat pels discursos conservadors (el model convencional segueix posant la persona heterosexual com tal privilegiat i l'alteritza l'homosexualitat) i, per tant, conformen un espai de maniobrabilitat idoni per a un discurs opositor on desmuntar les categories genèriques tradicionals. En aquests exemples, la doble alteritat de la cubana i la txecoslovaca lesbianes a "Ataque verbal" i a "A mi madre le gustan las mujeres" respectivament és destruïda, ja que tots dos films traslladen al personatge de la immigrant homosexual des de la seva localització marginal en la perifèria dels discursos tradicionals al centre de la seva trama com textos oposicionats. En ambdós textos les dones tenen veu, tenen paper i lloc central, tenen identitat sexual i qüestionen l'ordre social convencional.¹⁰

Per concloure, destacar alguns aspectes que seria interessant explorar i aprofundir: l'acumulació d'aspectes que augmenten la vulnerabilitat (per exemple ser transsexual immigrant i seropositiu); la recerca de xarxes socials alternatives, per minimitzar els aspectes que generin exclusió social per la identitat sexual i / o de gènere; contextos socials en acolliment que generen vulnerabilitat i perpetuen l'exclusió; realitat de les persones reagrupades i com la seva situació legal pot generar dependència; com la utilització política dels rumors sobre els immigrants pot afectar directament i indirectament, afavorint vulnerabilitat; i generar programes que treballin el suport als immigrants LGTB que no depenguin de canvis polítics o d'agenda •

-
1. M. Moraña, *Nuevas perspectivas desde/sobre América Latina* (Editorial Cuarto Propio, 2000), pàg. 267
  2. O. V. Aguado, *Negro sobre blanco: inmigrantes, estereotipos y medios de comunicación*. *Comunicar* 12 (1999), pàgs. 55-60
  3. R. Llamas, *Teoría torcida: prejuicios y discursos en torno a "la homosexualidad"* (Siglo XXI, 1998)
  4. À. Carabí. *Nuevas masculinidades* (Icaria Editorial, 2000), pàgs. 121-122
  5. E. Castelló, *Identidades mediáticas: Introducción a las teorías, métodos y casos* (Editorial UOC, 2008), pàg. 23
  6. C. G. Ranedo, *La Inmigración Africana en Zaragoza. Espacio, discurso y memoria de los procesos migratorios en Aragón* (Universitat Rovira i Virgili, 2002)
  7. C.F. Cáceres, M. Pecheny, & V. Terto Júnior, V., *Vulnerabilidades, fortalezas y propuestas para la acción* (Universidad Peruana Cayetano Heredia, 2002)
  8. Departament de Salut, Generalitat de Catalunya (3/5/ 2010). *Centre d'Estudis Epidemiològics sobre les ITS i Sida de Catalunya*. Consultat l'agost de 2011, a <http://www.ceescat.org>
  9. S. Zizek (23/3/ 2007). Entrevista: Slavoj Zizek, filòsof: "Occidente practica una tolerancia virtual". *Cultura. El País*, p. 52
  10. R. Argote: "La mujer inmigrante en el cine español del inaugurado siglo XXI". *Feminismo/s: revista del Centro de Estudios sobre la Mujer de la Universidad de Alicante*, 2 (2003) pàgs. 121-138